

ez a munka hosszú időt vesz majd igénybe, mert nem vagyok hajlandó különbséget tenni a fontosnak és a kevésbé fontosnak ítélt darabok között. Mindegyikkel ugyanolyan szeretettel és gondnal fogok foglalkozni, és mindegyikre ugyanannyi időt akarok szánni. Minden hang ugyanis, amit Bartók leírt, egyformán fontos és nagy műgondot igényel. A nyolc lemez így végül kilenc esztendő alatt született meg.

– Ön azt már korábban is említette, hogy egy zeneszerző teljes portréját akkor lehet jól megrajzolni, ha valaki az összes

darabját ismeri, és az előadó számára az életműben nincsenek fehér foltok.

– Ha valaki például jól akarja Beethovent játszani, akkor nemcsak mind a harminckét szonátáját elő kell adnia, de ismernie kell a szimfóniákat, vonósnégyeseket is. Sőt, egy adott szerző minden művét ismerni kell, hogy ahhoz az egyetlen egy kompozícióhoz is úgy tudjunk hozzányúlni, ahogy kell. Fontos a teljességre törekvés. De egyébként is én Bartók minden darabját jelentősnek tartom.

– Mikor lesz elégedett az új összkiadás felvételeivel?

– Az értékelésben sok minden közrejátszik. Kérdés, hogy ezek a felvételek mennyire lesznek hallgatottak, mennyire mutatnak majd irányt az előadói tradíciónak. Az biztos, hogy Bartók műveinek lecsiszolását, lesimítását meg fogom akadályozni. Sajnos ma, amikor egyre kevesebb a szakértő, a kóklerek ezt azonnal megérik és bármit eladnak. Nem szívesen nosztalgiazom, de harminc évvel ezelőtt más volt a helyzet, hiszen akkor az átlagos közönség is más füllel hallgatta a koncerteket. De talán ez az új sorozat is ízlésformáló lehet.

R. Zs.

Drámai helyzet a Nemzeti Filharmonikusoknál is

Bár az utóbbi időszakban egyre több rangos nemzetközi felkérést kapnak, számos nagyszerű koncerten lépnek pódiumra a Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Énekkar művészei, ráadásul a törzsközönségüket is sikerült jelentősen növelniük, mégis, az új esztendőt kénytelenek voltak elbocsátásokkal kezdeni. A tavalyi év utolsó hónapjaiban ugyanis lényegesen kevesebb pénzt kaptak, mint ami a tárcával kötött, aláírt szerződésben szerepelt. Akkor úgy tűnt, mindezt tíz százalékos létszámleépítéssel tudják csak kompenzálni. Szerencsére a helyzet az ősz során javult valamelyest, de végül így is 15 munkatársuk jogviszonyát szüntették vagy változtatták meg, s még az sem derült ki, hogy az idei esztendőben mekkora nagyságú támogatással számolhatnak. Kovács Géza főigazgató bízik azért abban, hogy a kiválóan működő együttesek büdzséje nem csökken jelentősen.

– Az őszi hangverseny-évadnak már nagyon nehéz helyzetben kezdtek neki, hiszen a költségvetésük jóval kevesebb lett, mint ahogyan tervezték...

– Mindez nemcsak az utolsó negyedév, hanem szinte az egész tavalyi naptári esztendő költségvetésére igaz, hiszen pénzügyek terén zavarosan indult az év, és így is fejeződött be. Az első hónapokban ugyanis teljesen bizonytalan volt, mekkora támogatást nyújt nekünk a tárca, és az erről szóló megállapodást végül május 2-án írta alá a NKÖM illetékes államtitkára. Ráadásul olyan szerződést kötöttünk, amely néhány hónapra garantálta csak a pénzt, és kérdésessé tette a kialakult összeg további sorsát. A bizonytalanság drámai módon fokozódott, amikor augusztus végén az átalakult minisztérium illetékesei közölték, hogy az év hátralévő részére szolgáló, aláírt szerződésben szereplő összegnek kevesebb, mint a felét tudják csak biztosítani. Egy olyan költségvetésű művészeti intézménynél, ahol a büdzsé 85%-a bér és bérjellegű kiadás, s a maradék összegből bonyolítunk minden mást, abból hívunk vendégművészt, veszünk húrokat...

Ez a minisztériumi közlés abban a pillanatban azt a rémálmod villantotta fel, hogy egy kiválóan dolgozó, bátran mondhatom, hogy világszínvonalú, és már évek óta a legracionálisabb létszámmal működő intézmény elbocsátásokra kényszerül. Ráadásul úgy, hogy nálunk mindenki két évente átesik egy szigorú minősítési eljárás, így a munkatársaink mindegyikére igaz, hogy a lehető legmagasabb színvonalon végzi a tennivalóit. Ez mind a zenekar, mind a kórus, mind a menedzsment tagjaira vonatkozik. A költségvetés-csökkenés azért is volt nagyon kétségbeesztő számomra, mint a munkáltatói jogok gyakorlójára, mert tudtam, ez azt jelenti, hogy a 214-ből körülbelül húsz embert azzal az indokkal kell elbocsátanom, hogy nincs pénz, mert valahogyan elfogyott. Egy kiválóan működő intézményben kellett volna 10%-os létszámcsökkentést végrehajtani, s olyan embereket elküldeni, akik olyan szigorú szűrőn mennek át két évente, amelyből Európában is kevés van...

– S azt is el lehet mondani az együttesekről, hogy szinte minden bérletük elfogy,

sikerült megkészserezniük a közönségük létszámát, s a külföldi fellépéseikről is ragyogó kritikák jelennek meg.

– A meghívásaink több hónapot töltenek ki egy szezonban. Lemezeket készítünk, rádiófelvételeink születnek. S ebben a helyzetben nekem le kell ültetnem az irodámban embereket, s azt kell mondanom nekik, hogy ki vannak rúgva. Ha pedig megkérdezik, hogy rosszul végezték-e a munkájukat, akkor annyit tudok mindössze mondani, hogy nem, kiválóan, csak elfogyott a pénz, amelyből élnünk kellene...

– Az év utolsó néhány hónapjára pedig mecénást sem könnyű szerezni...

– Így igaz, de azért a szponzorokat tekintve se legyenek senkinek illúziói. A páratlan ügyességű britek a legjobb éveikben annyit tudtak elérni, hogy a mecénásoktól származó támogatás a zenekarok költségvetésének a 8%-át tegye ki. Európában a büdzsének legalább kétharmad részét az állami támogatásnak kell fedeznie. Ez ilyen műfaj. Ráadásul hazánkban egyelőre az úgazdagok művészetek iránti adakozókedve sem túlsá-

gosan nagy... Évközben pedig még rosszabb a helyzet, ilyenkor már tényleg kilátástalan pluszpénzeket összekalapozni.

– *S hiába létezik egy aláírt szerződés, mégis csökkenthetik az intézmény költségvetését?*

– Minden lehetséges... A szerződés természetesen szent, a közös megállapodás egyoldalú felbontását a törvény is tiltja. Azt éppen meg lehet tenni, hogy a tárca által létrehozott intézmény vagy gazdasági társaság beperli saját minisztériumát, de azért ez elég érdekes helyzetet teremtene... Kénytelen vagyok elhinni a minisztérium tisztviselőinek, hogy nem jókedvükben döntöttek így. Ha lenne, akkor nyilvánvalóan adnának több pénzt. Azért ahhoz a drámai állapothoz képest, amely augusztus végére alakult ki, később valamelyest javult a helyzet. Az év hátralévő részében nem kevesebb, mint a felét, hanem körülbelül kétharmadnyi részét kaptuk meg költségvetési támogatásunknak. Ez azt jelenti, hogy miután egyéb költséghelyekről sem lehetett pénzt megtakarítani, mégiscsak kénytelenek voltunk a – munkatársaimmal közösen – egy 11 pontból álló intézkedési tervet összeállítani a legszigorúbb takarékosági szempontok figyelembe vételével. Megszüntettük például reprezentációs keretet, minden gépkocsinkat leadjunk, s az év vé-

gégéig rendezett produkciók költségvetéséből is lefaragtunk, ahol lehetett. De ez sem volt elég. Így az énekkarból és a zenekarból is hat-hat művésznünk jogviszonyát szüntettük vagy változtattuk meg, s a menedzsmentből 3 embertől váltunk meg. Ezt a rettenetes munkát igyekeztünk a lehető legkevesebb fájdalommal elvégezni, megvizsgálni, kik azok, akiknek megélhetéséhez akadnak egyéb biztos források, vagy már öregségi nyugdíjat kaphatnak. Miközben mindegyikük szakmailag kifogástalan munkát végez... Igyekeztünk az aktív korú művészeket megtartani, külön figyeltünk arra is, kik családfenntartók, kinek milyen a szociális háttere. Pokoli munka, nem kívánom senkinek sem. S igazából azt sem tudom, hogy mindez miért történt. Az a dolgunk ugyanis, hogy a legkiválóbb muzikusokat és énekeseket foglalkoztatva parádés előadásokat tartsunk, s ha egy kölcsönösen elfogadott szerződésben foglaltak szerint finanszíroz bennünket az állam, akkor gyönyörűen működünk is...

– *Mikor kezdték el a létszámleépítést?*

– Ősszel. Van, akitől már elköszöntünk, de a többségüknek 2007. január 1-től mondtunk búcsút.

– *Ez viszont azt jelenti, hogy a fizetésük ugyanúgy terhelve az utolsó néhány hónap-*

nak a költségvetését, mint a többieké, sőt, még a végkielégítéseket is ki kellett fizetni.

– A törvény szerint akkor is csak ebben az ütemben haladhattunk. Akinek pedig végképp kilátástalanná vált ettől a helyzete, annak négyórás részmunkaidőt biztosítottunk. De az elbocsátásoknak „köszönhető” megtakarítás a költségvetésünkben valóban csak januártól jelentkezik.

– *Ez viszont azt jelenti, hogy nemcsak az év végéig, hanem ebben az esztendőben is azzal számolnak, hogy nem lesz nagyobb a büdtségük, vagyis az eredeti nagyságot sem éri el...*

– Valóban nagy a bizonytalanság. 2007. január 1-től is kétséges a helyzetünk, miközben a mi szakterületünkön évekre előre kötünk szerződéseket, megállapodásokat. Az idei év első felének előadásait tavaly áprilisban hirdettük meg. Az emberek úgy vették meg a bérleteket, hogy tudták, mikor lesz a hangversenyünk. Nem mondhatom azt a külföldi vendégművésznök, hogy tekintségük semmisnek a köztünk lévő megállapodást, majd egy olcsóbb előadóval fogjuk őt pótolni. Koncerteket pedig azért sem hagyhatunk el, mert akkor mi magunk sértenénk törvényt. Decemberben még semmilyen papírom sem volt arról, hogy mennyi lesz a 2007-es költségvetésem. A minisztériumban dolgozó, hivatalnokként és magán-

TISZTELETJEGGYEL...

Művészetpártolók és menedzserek

A demokrácia elvileg a tisztességre és a méltányosságra épül. Adott a közösség, aminek közösen működtetendő feladatai vannak: egészségügy, oktatás, közigazgatás. Modern formájában ilyen közösségi feladat a kultúra ápolása is: kulturális közeg nélkül a többi terület sem létezhet. A modern forma azért hangsúlyozandó, mert archaikus, vagy akár középkorias társadalmakban értelemszerűen nem létezett filmművészet, de például szimfonikus zenekarok sem. Ezek fenntartása és működtetése nem akasztható például a magán-mecenatúra nyakába, ha egyszer a magán-mecenatúra ismert történelmi fejlemények, diktatórikus intermezzók miatt nem alakulhatott ki, vagy egyelőre nem éledhetett újjá.

Mivel a demokrácia a tisztességre és a méltányosságra épül, két alapvető kritériuma van: az átláthatóság és a mérlegelési képesség. Az átláthatóság biztosítékát ideális esetben a szabad választások jelentik: legyen minden és mindenki elszámoltatható, s legyen minden választott tisztségviselő leváltható is. Az újraválasztásért folyó harc azonban óhatatlanul licitversenybe megy át: a felek többet ígérnek megválasztásuk esetére, mint amit teljesíteni képesek. Ez pedig a hazugság melegágya, s az átláthatóság feladásához vezet. Ilyenkor kellene működésbe lépnie a másik demokratikus ismérvnek, a mérlegelési képességének. Szokták ezt az elit felelősségének, értelmiségi ethosznak is nevezni. A XXI. század Magyarországon ez hibádzik leginkább, s ez okozza az akut demokráciadeficitet is.

A diktatúra bukása után a sorjázó demokratikus kormányok soha nem néztek szembe azzal, hogy mire képesek és mire nem. Mindig többet állítottak a lehetőségekről, s mindig kevesebbet a kényszerekről. Nem történt őszi szavazás a szimfonikus zenekarok sorsát, fenntartását illetően sem. Ezt a mentalitást a sekélyes korszellemnek megfelelően az e területen érdekelt cégek és önkormányzatok is átvették. Senki nem akar kultúraellenes színben feltűnni, még akkor sem, ha ténykedése szántszándékkal a kultúra ellen hat. Megszüntetni egy zenekart: nemkívánatos botrány, árt a gondosan suvickolt imázsunk. Elsorvasztani egy zenekart: reformlépések elkerülhetetlen sorozataként is beállítható.

Pesszimista vagyok: a hazugságok tengere ezt az elsorvasztó stratégiát hivatott leplezni. Előbb-utóbb pragmatista politikus is lesz, aki – vállalva az „improduktív” teljesítményt hozó kultúr intézmények fölöslegessé nyilvánítása által magára vont villámokat – a szemünkbe is vágja, amit ma még csak kerülgetnek. Most például még csak hitegetik a Nemzeti Filharmonikus Zenekart: ha lényegesen kevesebb pénzt kaptak is tavaly, mint ami az illetékes tárccal kötött és aláírt szerződésben szerepelt, ezek csak átmeneti nehézségek. Hát nem azok. Az eluralkodó „menedzserszemlélet” szerint tíz százalékkal mindig le lehet építeni a létszámot – csak hogy a következő

emberként is nagyon jó szándékú tisztviselők azzal tudnak biztatni, hogy talán csak 8%-kal lesz kevesebb az éves költségvetésünk, mint amennyi a 2006-os lett volna. De végül a tavalyi sem annyi lett, mint amennyiben megállapodtunk... S azzal is bátorítanak, hogy idén nem havonta, jelentős késésekkel, hanem az eredeti rend szerint negyedévente juthatunk hozzá a költségvetésünk arányos részéhez, de azért még emiatt sem vagyok teljesen nyugodt.

– *S már jócskán ideje lenne az éves tervet is elkészíteni...*

– Mi is – mint minden gazdasági társaság –, elvileg november végéig állítjuk össze a szakmai és üzleti tervünket. Ezt menetrendszerűen el is juttatjuk a kulturális tárcához úgy, hogy előtte a minisztériumtól megkapjuk azt az információt, hogy hozzávetőlegesen mekkora költségvetési támogatást kapunk. Ez szakmai és üzleti tervünk alapeleme, hiszen költségvetésünk 80%-a az államtól származik. Az illetékes államtitkár, főosztályvezetők részéről jó szándékot tapasztalunk, de félek kétségeink még jó ideig gyötörnek. Mint említettem, nálunk az súlyosbítja a helyzetet, hogy a költségvetés legnagyobb része a személyi költség. Egy színház csökkentheti úgy is a kiadásait, hogy lemondanak egy-két bemutatót. Ha nálunk kevesebb a pénz, akkor

embereket kell elküldenünk. Pedig ez a zenekar és énekkar egyedülálló az országban. Ha egy kulturális, nemzeti alapintézményről beszélünk, akkor nem mondhatja senki, hogy az egzisztenciánkat a bizonytalan szponzorokra kell építenünk. Arról nem beszélve, hogy a támogatók is inkább projektekre adják a pénzt, és nem a hegedűszólam bérére. Nem alapozhatunk a szponzorokra, ha fizetést kell adni a művészeinknek. A magyar államnak alkotmányos joga és részben kötelessége művészeti intézményeket működtetni. Nem tett olyan nyilatkozatot sem az országgyűlés, sem a kormány, hogy erről lemondanának. Pedig létezik ilyen modell is, Hollandiában például nincsenek ilyen nemzeti intézmények. Ott négy évre szóló pályázatadások vannak, s aki megfelelőnek bizonyul, akkor biztos lehet abban, hogy négy esztendőre biztosítva van a sorsa. Tehát lehet másképpen működni, csak akkor ezt is ki kell mondani. Tisztázni kell, hogy a magyar állam paternalista szerepet tölt be a kulturális életben, vagy netán mecénásit, vagy teljesen kiszáll a finanszírozásból. Most ugyanis nem látható, hogy milyen modellt követ a kormány, s így lehetetlen tervezni is. Illúzióim azonban nincsenek...

– *Pedig egy kritérium-rendszer is megszületett, amely segíthetne abban, hogy ta-*

lán igazságosabb, mérhetőbb szempontok alapján történjen az elosztás, s ezzel minden érintett tudjon számolni.

– Amikor három évvel ezelőtt Hiller István a kulturális tárca vezetője lett, akkor szembesült a BM-keret elosztási rendjével, ebből a támogatási keretből a kulturális tárca javaslata alapján részesülnek ugyanis támogatásban az önkormányzati fenntartású zenei intézmények. A BM-keret még a 90-es évek elején dr. Gyimesi László a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnöke kezdeményezésére született. A kezdő, 200 milliárd körüli összeg az évek során sokszorosára nőtt, ma már egymilliárd forint felett van. Így a miniszter joggal kérdezte meg, hogy ebből a keretből ki mennyit kap, és miért. Akkor derült ki, hogy ez is egy szokásrendszeren alakuló elosztás. A tárca vezetője ezért kiadta utasításba, hogy lehetőség szerint egzakt mérce és racionális elosztási rend alapján történjen ennek a keretnek a további szétosztása. A NKÖM felvette a kapcsolatot a Szimfonikus Zenekari Szövetséggel, hogy segítsen valamilyen rendszer létrehozásában. A zenekari szövetség hihetetlen viták árán kidolgozott egy rendszert, amellyel a mérhetetlent próbáljuk mérni, ám ezt a rendszert egyelőre még nem alkalmazza a tárca. Mi várunk és remélünk.

R. Zs.

esztendőben már ez lesz a bázis, amiből tíz százalékot le lehet építeni. A menedzser-szemléletet magukévá tévő vezetőket nem érdeklik a művészi nehézségek: az ő számukra azok a tapasztalatok a mérvadók, amelyeket más, területen – a profit-orientált iparban vagy a közigazgatásban – szereztek. A menedzser-szemléletű vezetőknek nem érdekük, hogy kiterítsék kártyáikat: a zenekart tehát épp olyan bizonytalanságban fogják tartani 2007-ben is, mint 2006-ban tartották. A minisztérium mindig objektív nehézségekre fog hivatkozni, de egyelőre még tartózkodik attól, hogy meglépje azt, amit az egészségügyi tárca már meglépett: vannak kiemelt kórházak, s vannak elszorvasztásra ítélték. S a kiemelt zenekarokból kipottyanó együttesek még annyival is kevésbé becsesek a pragmatikus hatalomgyakorlás szemében, hogy nincsenek ősfás parkjaik, amelyek a tűzhöz közel lévő telekspekulánsok érdeklődését felkelthetnék.

Ha a demokrácia valóban a tisztességre épülne, a kultuskormányzat megmondaná, hogy a kiemelt zenekar(ok) kategóriájában gondolkodik-e, avagy a fokozatos, totális elszorvasztásban. Nincsen pénzünk ilyen úri huncutságra – jelenthetnék ki, bizonyára nagy tetszést aratva a kulturálatlanabb választói tömegek körében. Ezt nem teszik, mert még akkor is a vén Európában élünk, ha a leépítési filozófiáját tették üdvönytáncává a tetszetős „menedzser-szemlélet” címkével. Csakhogy a „menedzselés” eleve nem lehet méltányos – egy szimfonikus zenekar egy leépítési küszöb után egyszerűen működésképtelenné válik, az idegenlégiós rendszer pedig a zenekarokat alkalmi társulásokká fokozza le. Nem érvényesül a méltányosság abban a tekintetben sem, hogy a legrátermettebbeket érdemesítenék a túlélésre. Ha így volna, a kultusztárca bevezetné azt az objektív pénzelosztó kritériumrendszert, amit kidolgoztatott a Szimfonikus Zenekarok Szövetségével. Az pedig megintcsak a tisztesség témakörébe tartozik, hogy vajon májusban kell-e aláírni egy megállapodást a tárcánál, hogy aztán a kormányátalakítás után (amelyet követően szakasztott ugyanazok a pártok regnáljanak, mint azelőtt!) még ezt se tartsák be. Csekély vigasz, hogy ugyanazt a tervezési káoszt vetítik ki a kárvallott zenekarra, mint amit maguk is produkálnak országos méretekben...

Kovács Géza főigazgató szerint „a páratlan ügyességű britek a legjobb éveikben annyit tudtak elérni, hogy a mecénásoktól származó támogatás a zenekarok költségvetésének a nyolc százalékát tegye ki, s Európában a büdzsének legalább kétharmad részét az állami támogatásnak kell fedeznie”. Bizakodásra tehát nincsen túl sok ok: ha a menedzser-szemléletű állam – a hazugságot hazugsággal tetézve – kivonul a minőségi kultúra finanszírozásából, lényegében az európai modellt, az európai gyakorlatot hazudtolja meg. Ennél az is tisztességesebb lenne, ha egyszerűen kihúzná ezeket a költségvetési sorokat. Ez esetben persze a kultusztárca is fölöslegessé válna, s alkalmazottaik szélnek eresztésével a menedzser-szemlélet szerint temérdek pénzt takarítana meg az ország. Ez esetben azt a képtelenséget is el tudnánk kerülni, hogy a sorozatos hitszegések miatt „a tárca által létrehozott intézmény vagy gazdasági társaság beperelje saját minisztériumát”. Egyszerűen nem volna kit...

Csontos János